

**НЕ ТОЙ ДРУГ, ХТО МЕДОМ МАЖЕ, АБО ЯКБИ ГЕРОЇ ТВОРУ
ІВАНА ФРАНКА ВЧАСНО ЗВЕРНУЛИСЯ ДО ПСИХОТЕРАПЕВТА...
(ЗА ПОВІСТЮ «ДЛЯ ДОМАШНЬОГО ОГНИЩА»)**

**ALL ARE NOT FRIENDS THAT SPEAK US FAIR, OR IF THE CHARACTERS
OF IVAN FRANKO'S WORK CONTACTED A PSYCHOTHERAPIST IN TIME...
(BASED ON THE STORY "FOR THE HOME HEART")**

Петрів О.І.,

orcid.org/0000-0002-4051-9910

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри перекладу та філології

Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»

Соловій У.В.,

orcid.org/0009-0008-5111-3925

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри перекладу та філології

Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»

У статті змодельовано психологічні портрети Анелі й Антіна Ангаровичів, головних героїв повісті¹ Івана Франка «Для домашнього огнища»; розкрито особливості натур персонажів і з'ясовано зовнішні та внутрішні чинники, які спричинили фатальні життєві колізії у творі. До уваги бралися вчинки героїв, пережиті відчуття й емоції, а також обставини, у яких вони опинилися.

Як відомо, сюжет повісті Івана Франка базується на реальних фактах з галицького життя другої половини XIX століття. Прототипом Анелі Ангарович стала пані Вайс, яка організувала дім розпусти у Львові, тим самим деморалізуючи місцеву молодь. Головна героїня повісті, як і її протезе, порушує норми закону й моралі, однак при цьому виявляє суперечливі риси характеру, які свідчать про неоднозначність її натури. Вона доволі хитра й водночас недалекоглядна, аналітично мислить лише в контексті власного «бізнесу», але не стосунків з чоловіком: недооцінює Антіна, грає на його емоціях, обплутує таємницями.

Антін Ангарович, незважаючи на ранг капітана й 5-річну військову службу, яка мала б його загартувати, виявляє слабкодушність та емоційну нестабільність. Він запальний, нерозсудливий, спонтанний у вчинках. На його прикладі розкрито формальну, зовнішню презентабельність честі офіцерського мундира, яка не резонує з високими духовними ідеалами.

Морально зіпсоване суспільство, фальшиві цінності, бідність, а найголовніше – невміння спілкуватися відверто, нездатність вирішувати конфлікти, надмірна емоційність, часто бездуховність – усе це причини життєвої драми героїв повісті «Для домашнього огнища». Психологія Анелі й Антіна Ангаровичів суперечлива, непродумана, учинки персонажів нагадують якусь нелогічну гру в реальність і є невиправданими з погляду здорового глузду.

Ключові слова: вчинки героїв, життєві колізії, повість, прототип, психологічний портрет, сюжет.

The article models the psychological portraits of the main heroes in Ivan Franko's story "For the Home Hearth" based on the characters' actions, the feelings and emotions they experienced, as well as the circumstances in which they found themselves. The peculiarities of the natures of Anelia and Antin Anharovych are revealed, and the external and internal factors that caused fatal life collisions in the work are clarified.

It is known that the plot of Ivan Franko's story is based on real facts of Galician life in the second half of the 19th century. The prototype of Anelia Anharovych was Mrs. Weiss, who organized a house of debauchery in Lviv, demoralizing local youth. The main character of the story, like her protégé, violates the norms of law and morality, but at the same time reveals contradictory character traits that testify to the ambiguity of her nature. She is quite cunning and at the same time short-sighted, shows analytical thinking only in her "business", but not in the relationships with her husband, underestimates Antin, plays on his emotions, and entangles him in secrets.

Despite his captain rank and 5 years of military service, which should have hardened him, Antin Anharovych shows weakness and emotional instability. He is quick-tempered, reckless, and spontaneous in his actions. On his example, the external showiness of the uniform honor is revealed, which does not resonate with high moral and ethical ideals.

A morally corrupt society, false values, poverty, and most importantly, the inability to communicate frankly, the inability to resolve conflicts, excessive emotionality, disregard for moral laws – all these are the reasons for the characters' life drama of the story "For the Home Hearth". The psychology of Anelia and Antin Anharovych is contradictory, ill-conceived, the characters' actions resemble some illogical life game and are unjustified from the point of view of common sense.

Key words: psychological portrait, actions of characters, life conflicts, story, prototype.

¹ У листуванні Іван Франко називав «Для домашнього огнища» як повістю, так і романом. Окремі дослідники (Богдан Кир'ячук, Ніна Крутікова, Микола Ткачук, Наталія Тодчук) кваліфікують твір як роман. Інші ж (Григорій Вервес, Тамара Гундорова, Ніна Жук, Мирослав Мороз, Тарас Пастух, Іван Цапенко, Галина Лишак) стверджують, що це повість. Ми дотримуватимемося останнього жанрового варіанту й називатимемо твір повістю.

Без сумніву, довершений літературний твір – це справжня коштовна скринька з самоцвітами. У ньому і світ героїв, і свідомість митця, і вимір епохи з її цінностями, культурою, світоглядом. Свідомо чи мимоволі автор насичує своє літературне творіння уявленнями, забобонами, стереотипами мислення й поведінки, притаманними сучасному для нього суспільству. Яскраво й тонко виписані персонажі, дуже схожі на справжніх, на реальних, на живих, – філігранна робота талановитого майстра. Загальновідомо, що не можна ототожнювати художню дійсність з реальною: це ніби паралельні виміри, які не перетинаються. Однак самè поринання у всесвіт літературного твору збагачує читача новим, начебто особисто прожитим досвідом, а отже, самовдосконалює, відшліфовує, трансформує, подекуди «провадить людину через страх і страждання та дарує їй мужність до нових зустрічей із життям» [8, с. 82] і, як результат, виводить на світло, очищає. Саме давньогрецький філософ Аристотель описаний вище процес *катарсису* пов'язав з художньою творчістю.

Однак як у життєвій грі людина постійно перебуває у веремії турбот, проблем і різноманітних перешкод на шляху до кращої версії себе в душі стоїчного Стусового «*Терпи, терпи – терпець тебе шліфує...*», так і в літературному світі герой мусить (або не мусить) подолати безліч труднощів, пройти через невдачі, щоб духовно визріти й здобути те, що визначив для себе як ціль і щастя. Однак наскільки справжніми є бар'єри, які постали на шляху персонажа? Можливо, це умови часу, за якого він жив, як-от: боротьба за владу в Кулішевому романі «Чорна рада» чи загарбницький напад монголо-татар на землі Галичини у Франковій повісті «Захар Беркут»? А можливо, це універсальні внутрішні причини: невміння бути в гармонії з самим собою й вирішувати конфлікти, неадекватна самооцінка тощо – постійно штовхають героя у вир боротьби з життям, де він, на жаль, часто програє?

Об'єктом літературної студії є повість Івана Франка «Для домашнього огнища», що порушує «дражливу проблему морально-етичних устоїв галицького суспільства з його культом родинних цінностей, офіцерської честі, який часом є фальшивим і лицемірним» [5, с. 218]. Твір був написаний 1892 року спочатку польською мовою, але вперше вийшов друком 1897 року вже українською в перекладі самого автора.

Мета розвідки – через елементи психологічних портретів героїв повісті «Для домашнього огнища» розкрити суперечливість їхніх натур як

причину фатальних життєвих колізій, а також з'ясувати зовнішні та внутрішні чинники, які перевернули життя героїв догори дригом.

В основі сюжету Франкової повісті історія Анелі – дружини капітана Ангаровича, який повернувся з військової служби в Боснії. Головна героїня, залишена з двома дітьми й відкинена найріднішими їй людьми, за час 5-річної відсутності чоловіка зіштовхнулася з матеріальними труднощами. Щоб створити належні умови життя й дати дітям освіту, Анеля йде на ризиковану справу – разом зі спільниками організовує вербування дівчат в доми розпусти за кордон. Інтриги сюжету додає те, що Антін, повернувшись, нічогосінько про це не знає; Анеля ж не поспішає ділитися інформацією про джерела домашнього достатку й навпаки обплутує ситуацію павутиною таємниць, щоб уберегти його від аморальної правди. Інша сюжетна особливість – це адаптація Антіна Ангаровича в прогнилому суспільстві, яке, користуючись послугами завербованих дівчат, відкидає капітана через вчинки його дружини. Зрозуміло, що фінал цієї історії не може бути щасливим, однак чи причиною всього є тільки нелегальний бізнес Анелі і її кримінальні злочини?

Спробуємо розкрити зовнішнє тло подій, особливості галицького життя наприкінці ХІХ століття і глибше з'ясувати й проаналізувати внутрішні, душевні перипетії героїв, тонко описані Великим Каменярем.

Ідея написання твору «Для домашнього огнища» виникла на основі конкретних фактів реальної дійсності. Як відомо, митець працював репортером у редакціях газет «Діло» та «Kurjer Lwowski», тому був добре обізнаним з описами гучних судових процесів у справах торгівлі людьми, що відбулися у Львові в 1883–1892 роках. Про те, що сюжет повісті цілком відповідає реальному газетним хронікам, свідчить і той факт, що в 1883 році відбувся судовий процес над пані Вайс, яка деморалізувала місцеву молодь шляхом залучення до роботи у власному приватному домі розпусти, що знаходився у Львові на вулиці Скарбнівського. Жінка була дружиною австрійського офіцера, тому її називали «*капітановою*». «Для домашнього огнища», – так пояснила свої мотиви підсудна. Саме ці слова послугували назвою для Франкового твору. Про ще один гучний процес 1892 року митець писав у листі до варшавського видавця Яна Карловича, зокрема йшлося про цілу злочинну групу з кількадесятьох осіб, які займалися пошуком і відправкою за кордон дівчат для розпусних цілей [3; 7; 9].

Отже, як і її прототип, Анеля Ангарович ступає на шлях, який суперечить моралі й закону. Зрозуміло, що життя жінки, як і життя її чоловіка Антіна Ангаровича, а також інших, пов'язаних з ними людей, стрімко скотилося вниз після виведення ситуації на чисту воду, однак цьому сприяли, на нашу думку, насамперед особливості психічної натури героїв. Змоделюймо психологічні портрети персонажів повісті, зосередивши увагу на вчинках героїв, їхніх почуттях та обставинах, у яких вони опинилися [1, с. 14].

Анеля Ангарович. З перших рядків твору читача пронизує неприхована симпатія до цієї жінки: «...Розкішно розвита брюнетка з блискучими чорними очима, з цвітом молодості і здоров'я на повних рум'яних щоках, на чудово викрощених малинових устах, з маленькою ямочкою на круглому підборідді, що надавала їй вираз жартовливої молодості і невинності»². Вона – дбайлива мати, яка турбується про майбутнє своїх дітей, адже віддала їх до початкової школи, і старанна господиня, що активно й навіть одухотворено наводить лад у власному домі. Ще яскравішим стає її образ у бесідах з подругою Юлею, коли Анеля виявляє риси темпераменту сангвінічного типу: вона енергійна, товариська (екстраверт), оптимістично налаштована, уміє опанувати себе й розвіяти страхи подруги. На перший погляд, це ідеальна жінка, типова молода українська газдиня. Ба більше, вона любляча й ніжна дружина, яка засипала чоловіка палкими обіймами й ніжними поцілунками після 5-річної розлуки. Однак уважного читача насторожує вир змішаних почуттів Анелі при зустрічі з Ангаровичем, певна психічна незлагодженість її натури – «довге, сердечне хлипання, перериване спазматичним реготом».

Звернімо увагу й на те, що в процесі розгортання сюжету вимальовується негармонійна двоїстість її логіки й мислення: з одного боку, жінці вистачає аналітичних знань, підприємливого хисту, завбачливості й прогнозованості, щоб разом зі спільниками організувати ризикований бізнес, а з іншого, дивує недалекоглядність Анелі в особистому житті: вона знає, що от-от повернеться чоловік, якого вона дійсно любить, але жодним чином не «готує» до дійсності, яку той має застати... За час постійного листування (щотижневого!) ця достатньо хитра й розсудлива жінка не «ощасливила» Антіна новиною про нове помешкання, не розповіла про розкоші й достаток у ньому, не попередила про подругу Юлю, яка щодня (!), як проговорився син Анелі, буває

у їхньому домі? Невже Анеля не передбачила, що чоловік поставить ці запитання? Чи просто недооцінювала його інтелекту й аналітичних здібностей? З боку звичайної логіки це все виглядає аж надто дивним і незрозумілим. Зважаймо також на те, що сам Ангарович був переконаний у тому, що в його дружини не лише «залізний, неподатливий характер», а й «висока інтелігенція».

Якщо опустити описаний момент, незважаючи на його химерність, й аналізувати наступні поведінкові «ходи» героїні, то знову виникає безліч запитань. От наприклад, чому б їй не розповісти відверто й щиро чоловікові вже після його повернення про справжній стан речей? Анелі дуже цінні їхні стосунки, це видно одразу, проте вона чудово розуміє, що за першої ж нагоди Ангарович про все дізнається і (що найгірше) не від неї особисто.

Героїня завбачливо просить чоловіка не вірити чуткам, захочує в перший же ж день після приїзду ретельно перевірити всі рахунки, цим самим закладаючи у його підсвідомості ґрунт для підозр і сумнівів і ще більше обплутуючи ситуацію павутиною таємниць. Ба більше, вона морально обеззброює Антіна, робить його невігласом і посміховиськом у колі колег-військових. Адже загальновідомо: володієш інформацією – володієш світом! Любов у подружжі – це про турботу та взаємоповагу, відповідальність і чесність. Однак Анеля, декларуючи любов у словах, на ділі керується особистісними страхами, піддається емоціям, втрачає залишки здорового глузду. Вражає лицемірство жінки, яка в бесіді про золотий годинник практично перекладає вину за таємницю і їхні наслідки на Ангаровича, тим самим піддаючи сумніву свої глибокі почуття до чоловіка:

– Чого ж ти поблід, побачивши мій годинник? Кажу одверто! Стільки років ми не жили вкупі. Та перерва може бути для нас точкою виходу в нове, щасливе життя, та може бути й темною роззявленою безоднею, що нас назавше розлучить.

– Бійся бога, жінко, що ти говориш! – крикнув переляканий капітан.

– Бачиш, що говорю без жарту, – відповіла Анеля. – Я мала час пізнати життя в його глибині, застановитися над ним основно і прийшла до переконання, що коли між нами мають бути якісь тайни, якесь джерело обопільного недовір'я, то краще відразу розійдімся, бо життя наше не буде життям, а мукою.

Остаточно заперечують таку оманливу непорочність Анелі як дружини й матері її спроби маніпулювати почуттями чоловіка в контексті

² Тут і далі наведено цитати з повісті «Для домашнього огнища», узяті з [10].

вдаваного нервового розладу. Щоб відволікти увагу Антіна й захистити себе, приховавши гірку правду, вона спекулює навіть здоров'ям власних дітей:

– Знаєш, від якогось часу... мучать мене якісь страшенні прочуття. Завсігди мені здається, що котре-небудь із наших дітей, – о мій Боже! – десь там переїхав фіакер і що його несуть додому з поламаними ніжками, з розбитою головою... Ох, аж подумати страшно! І власне в тій хвили... те саме прочуття... мов кліщами... мені причулося, що до нас хтось дзвонить...

Не рятує жінку і її підступна спроба вмовити чоловіка переїхати в село й займатися сільським господарством, бо голки в сіні не сховаєш і від правди не втечеш.

Якщо, підсумовуючи, припустити, що Анеля розповіла б Антінові правду про власну безперебільшення аморальну й злочинну діяльність одразу після його приїзду, то щонайменше врятувала б бідолоашного Редліха, який став цапом-відбувайлом для Ангаровича. Ба більше, якщо їхні почуття були справжніми, то, можливо, пройшли б випробування на міцність: Антін після бурі емоцій вибачив би дружині, і вони б разом думали, як виправити скоєне, бо здоровий глузд одного з подружжя часто врівноважує емоційність іншого. Однак, як знаємо з повісті, цього не трапилося. Додавши до психологічного аналізу Анелі ще й постійні панічні атаки, «емоційні стрибки» в передчутті неминучої відповідальності за скоєне, нічого іншого, крім відвідин психотерапевта, героїні порадити не можна.

Антін Ангарович. Не менш суперечливою та не до кінця зрозумілою з погляду здорового глузду є постать Антіна Ангаровича. Розуміючи, що він військовий з 5-річним стажем, який пережив криваві події в Боснії (про це розповідає його помічник Грицько), має ранг капітана (а в найближчому майбутньому розраховує на звання майора!), читач завбачливо очікує від чоловіка мужніх, серйозних, обдуманих вчинків, стійкого, гартованого досвідом характеру, який мав би врівноважити емоційну Анелю: *«...Се був високий, крепко збудований мужчина літ около сорока, з рідким уже, злегка шпакуватим волоссям, з рудавами вусами і такими ж баками, при шаблі, в зимовім військовім плаці і в мундирі капітана австрійської піхоти. Лице його, невважаючи на признаки великої втоми і тільки що відбутої далекої подорожі, дихало здоров'ям. В сивих очах виднілася доброта і лагідність, хоч бистрі і певні рухи свідчили про військову дисципліну, що ввійшла, так сказати, в кров і нерви».*

З перших сторінок повісті образ Антіна Ангаровича ідеалізовано: він безмежно любить дружину, щиро тішиться успіхами дітей, які здобувають початкову освіту. Логічно, що після пережитого капітан заслуговує на найбільше щастя, адже успішно реалізував себе в професійній і особистій сферах. Але середовище таємниць, у яке приїхав, дисонансує з його внутрішнім світом. Звідси й сигнал небезпеки – тривожний сон про втрачений діамант, а далі пекучі роздуми про витоки достатку в його домі.

Однак *de facto* бачимо, що Антін не має сильного внутрішнього стержня, тому з головою пірнає в домашню й суспільну колотнечу, легко адаптується до неї та втрачає розсудливість. Військова служба не сформувала твердості характеру, а тільки залишила по собі формальні звички, беззмстовні обов'язки, як-от: ходити до казина (офіцерського клубу) чи фанатично з'ясовувати стосунки «по-чоловічому» при найменшому непорозумінні.

Ангарович виявляє риси холерика, коли приймає поспішні, необгрунтовані рішення, які суперечать здоровому глузду, і також піддається емоціям. Маємо на увазі виклик друга на дуель тільки за те, що останній сказав правду і висловив загальну, давно усталену думку львівського бомонду. Народна мудрість тут відверта, однозначна й життєво виправдана: *не той друг, хто медом маже, а той, хто правду каже*. Редліх не образив особисто Ангаровича, не зачепив його честі мундира. Чоловіки бавляться життям, як розмінною монетою, і кодекс офіцерської честі на їхньому прикладі набуває цілковитої абсурдності. Принагідно виникають запитання про рівень суспільних взаємин, дію тогочасних законів, роботу поліції, адже ці двох є жонглерами смерті, причому для того, хто відібрав життя в іншого, покарання не передбачене. Здоровий глузд підказує, що капітан мав би щонайменше вимагати доказів у колишнього друга, з холодним розумом їх проаналізувати, розставити всі крапки над «і», поговоривши з дружиною, оскільки справа не потребує повного розв'язання тут і зараз, а вже після того приймати рішення й відстоювати за потреби власну честь. Однак холеричний тип темпераменту штовхає його у вир емоції, і дуель має відбутися якнайшвидше.

Найцікавіше й таке, що абсолютно не відповідає здоровому глузду, відбувається в ніч перед збройним поєдинком. Пошматований почутим, Антін не виявляє сміливості прийти додому й поговорити з дружиною. Його «чоловіче» рішення – з'їдати себе зсередини, мучити, терзати

без відповіді. Виникає принагідне запитання: як капітан давав раду своїм почуттям за час п'ятирічної військової служби, адже йому, очевидно, не раз доводилося чути те, чого він би не хотів? Короткий тригодинний нічний сон став причиною такої невчасної плаксивості вранці, яку викликала думка про те, що він може вже більше не побачити своїх дітей. Однак ці сльози виглядають крокодилячими, адже Антін абсолютно не думає про подальшу долю сина й доньки в разі його смерті.

При згадці про дуель до Ангаровича повертається безглузда рішучість. Ба більше, він дурить себе, планує вдавано благородне завершення поєдинку й наперед визначаючи долю колишнього товариша: *«Убити Редліха відразу, на місці, – так! Се буде чесно, сього домагається його честь, а радше те почуття помсти і обурення, що жевріє на дні його душі. Але засуджувати його на кількаденні муки і аж по них на смерть – ні! Адже ж він – чоловік, не кат! Адже ж Редліх ще вчора був його другом!»*.

Сама дуель також великою мірою схожа на гру в стосунки, на примірювання різноманітних масок, а не на розумне проживання такого цінного (бо одне) життя. Антінова уява малює фантазійні картини, як його везимуть трупним фургоном, однак зупинити цю безглузду затію він жодним чином не думає. Йдучи до місця дуелі, чоловік відчував *«ослаблення»*, *«ноги отяжіли, мов олов'яні»*, потонував у *«чорно-трагічних думках»*, уявляв *«почуття засудженого, що ступає на ешафот»*. Однак, прибувши, він знову одягнув чергову маску: цього разу, стиснувши уста, демонстрував присутнім псевдоспокій. Чоловік привітався з Редліхом, подав йому руку, лицемірно нагадав *«з меланхолійним усміхом»*, що вони до недавнього часу були приятелями. Ангарович, очевидно, очікував на співпереживання, хотів, щоб інші бачили в ньому жертву, коли подумки звинувачував офіцера, присутнього на поєдинку, у цинізмі за те, що останній просив його швидко залагодити *«гонорову справу»*, бо їм тут холодно й вони хочуть їсти: *«Йому тильно на снідання! – думав з якимсь гірким почуттям. – А що між отсею хвилию і його сніданням трісне одно людське серце, пропаде одно життя, буде зруйноване існування одної сім'ї, се для нього байдуже»*. Це як бачити скалку в сусідовому оці, але не помічати колоди у власному. Учергове дивує, що герой не усвідомлює того, що в одну мить може зупинити безумство. Проте безпосередньо під час дуелі при доторку до зброї чоловік уже не відчуває *«ані страху, ані жалю, немовби тут ходило о когось чужого»*.

Докори сумління й гіркі сумніви не полишають Антіна й після фатального пострілу:

– Значить, рана смертельна? – зойкнув капітан, хапаючися за голову і забуваючи, що перед хвилию сам бажав сього найгарячіше.

– Не робіть тут комедії! – з нескриваною погордою і ненавистю відбуркнув йому другий Редліхів секундант. – Маєте те, чого вам хотілося [...].

– Пане! – болючо скрикнув капітан, до глибини душі зламаний, знівечений тими позирками, словами і цілим поведінням секундантів.

Його холеричний темперамент спровокував нову хвилю імпульсивності, а саме: бажання *«кинутись на сього офіцера, як хижка звірюка, розшиарпати його, розігритися в його теплій крові»*. А далі нові емоційні стрибки: відчуття *«розбитого серця»* (*«Убив чоловіка, приятеля! Я убійця! Маю на совісті людське життя, а сам живу! Що ж далі? Куди тепер?»*), байдужість (*«Дивувався сам собі, що сей факт не зробив на нього більшого вражіння, що викликав у його душі якесь зачудування, хвилине ошоломлення, але не справив йому ніякого болю, ніяких моральних мук»*), несподіване відчуття милосердя до Гуртера, який все життя його ненавидів і відкидав (*«Але ти, ти мене не відіпхнеш, правда? Даси мені пристановок на решту моїх днів? – обернувся Гуртер тремтячим голосом до капітана. «Але ж, батечку! – скрикнув сей, обнімаючи обі його висохлі руки своїми долонями. – Чи ж могли ви хоч на хвилю сумніватися про се? Тільки видужайте настільки, щоб могли відси рушитися»*).

Слова й поведінка Ангаровича ілюструють також його ставлення до так званого *«жіночого питання»*. Як відомо, наприкінці XIX століття в Галичині виник і набрав сили феміністичний рух – рух жінок за урівняння їх у правах з чоловіками. Можливо, це стало причиною того, що в образі головної героїні повісті Анелі маємо тип саме сильної, однак не до кінця розсудливої жінки, яка, зіткнувшись з матеріальними труднощами, не плаче й не докоряє чоловікові, не вважає його одного за все відповідальним, а пробує взяти ситуацію у свої руки. Її справа була провальною не тільки через те, що порушувала закон і моральні устої суспільства, а й тому, що героїня взагалі не могла розраховувати на підтримку чоловіка: *«Раз написала йому, що шукає якого заробітку, та коли він висказався скептично про її плани, перестала про се писати»*.

Робимо висновок, що для капітана більш прийнятним був факт бідності дружини, аніж її професійної зайнятості чи активної суспільної

позиції. Вважаємо, що саме скептичність, недооцінка жіночого розуму, здібностей й підприємливості, а подекуди їхнє повне заперечення і стали катализаторами подій, описаних у творі. І навіть якщо, на перший погляд, може скластися враження, що Антін безглуздим смертельним поєдинком хотів нібито відновити зіпсовану репутацію дружини, піклувався про неї, ми переконані, що більше його непокоїв власний внутрішній спокій. Чоловік був заручником почуттів і переживань, він не наважувався поговорити з дружиною, не думав про її майбутнє й майбутнє дітей і вважав, що *«про такі речі з жінками ліше не говорити. Як буде по всьому, то буде мати досить часу довідатися про все»*. Як бачимо, жінці відводилася другорядна роль у тогочасному суспільстві, де всі справи вирішували чоловіки і, як продемонстрував сюжет повісті, не завжди розсудливо й результативно. Звернімо увагу й на те, що й Анеля, й Антін приймали важливі для сім'ї рішення окремо, не враховуючи спільності інтересів, тобто відчуття власного «єго» суттєво перевищувало їхню любов.

Найбільшою мірою здоровий глузд виявив один із секундантів, коли сказав Ангаровичеві те, чого він сам у стресовій ситуації не зміг досягнути: *«Ви доказали нам, що вмієте стріляти, але не думайте, що хоч один із нас задля сього змінить свою думку про вас і про вашу шановну супругу»*. З огляду на емоційність і звичку зброєю вирішувати конфлікти дивно, що головний герой не організував другої дуелі.

Свого часу Михайло Грушевський, сучасник Івана Франка, вдало звернув увагу на певну «штучність» й абсолютну неправдоподібність стрімкого нагнітання подій, які спричинили сімейну катастрофу всього за три дні (по суті, дві доби): *«Така стріча обставин, як арештування спільника Шаблінської якраз по приїзді Ангаровича, його стріча з Гуртером, що якраз*

прибув до Львова, його оповідання якраз по поєдинку Ангаровича, розмова з поліційним агентом – все се в сумі виглядає дуже виїмково» [2]. Звичайно, така концентрація подій робить повість динамічною, цікавою, непередбачуваною й наближає її до жанру детективу з його таємничістю й пошуком винних (детектив (англ. *detective* – «агент розшуку», з лат. *detectio* – «розкриття») – різновид творів масової культури, у яких розкривається певна таємниця, пов'язана зі злочином [4]). Однак для розсудливого читача психологія персонажів видається щонайменше дивною впродовж усього твору.

Таким чином, фатальні життєві колізії головних героїв повісті Івана Франка «Для домашнього огнища», на наше переконання, є наслідком не так зовнішніх (морально зіпсоване суспільство, фальшива честь мундира, бідність тощо), як внутрішніх чинників (невміння спілкуватися відверто, нездатність вирішувати конфлікти, надмірна емоційність, нехтування законами моралі і т. д.) Поведінкові реакції та вчинки персонажів суперечливі, непродумані, нагадують якусь алогічну гру в життя і є невинуватими з погляду здорового глузду. Звичайно, можна сміливо стверджувати, що не лише в літературному вимірі, а й у реальному житті є особистості, мотивацію дій яких інколи важко зрозуміти. Вони займаються саморуйнування, перебувають у токсичних стосунках, мають занижену чи завищену самооцінку, не можуть відпустити злість, агресію, образи. Щоб вийти із замкненого кола особистих невдач, такі люди в наш час мають змогу «полікуватися», «полагодити» себе зсередини, зайнявшись само-refлексією та звернувшись до відповідних спеціалістів – психотерапевтів. На жаль, у часі й просторі героїв Франкової повісті такої опції не було. Однак якщо б така можливість з'явилася, то доля Анелі й Антіна Ангаровичів, можливо, склалась би зовсім по-іншому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондаренко Ю. Аналіз образів-персонажів на засадах психології вчинку. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2013. № 1. С. 15–18.
2. Грушевський М. С. Твори. У 50-и томах. Т. 11. Львів : Світ, 2008. С. 259–265.
3. Грушевський П. Літературні студії 1898. Іван Франко. «Для домашнього огнища». URL: <https://www.m-grushevsky.name/uk/LitStudies/1898/IFrankoDljaDomashnogoOgnyscha.html> (дата звернення : 01.01.2024).
4. Детектив. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення : 25.02.2024).
5. Калантаєвська Г. П. Українська література XIX століття : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2016. С. 218–219.
6. Лишак Галина. Повість Івана Франка «Для домашнього огнища»: оцінки письменникових сучасників. *Українське літературознавство*. 2015. Випуск 79. С. 119–126. URL : http://institutes.lnu.edu.ua/franko/wp-content/uploads/sites/7/2016/11/79_14.LYSHAK.pdf (дата звернення : 22.02.2024).
7. Мороз М. «Для домашнього огнища» (творча та видавнича історія повісті І. Франка). *Радянське літературознавство*. 1982. № 4. С. 29–35.

8. Петрушенко Віктор. Тлумачний словник основних філософських термінів. Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. 264 с.

9. Тодчук Н. Є. Роман Івана Франка «Для домашнього огнища»: простір і час. *Львів. від-ня Ін-ту л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Франкознавча серія*. Вип. 4. Львів, 2002. 204 с.

10. Франко І. Для домашнього огнища. URL: <https://www.i-franko.name/uk/Prose/DljaDomashnogoOgnyscha.html> (дата звернення : 10.02.2024).

УДК 821.161.2Сал7]Оля.09:929Кобилянська
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.2.32>

ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ОБРАЗІВ-ПЕРСОНАЖІВ ВИДАТНИХ УКРАЇНЦІВ У РОМАНІ ОЛЬГИ САЛІПИ «ОЛЯ»

ARTISTIC INTERPRETATION OF IMAGES-CHARACTERS OF PROMINENT UKRAINIANS IN OLGA SALIPA'S NOVEL "OLYA"

Чолкан В.А.,
orcid.org/0000-0002-6635-2493
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Меленчук О.В.,
orcid.org/0000-0002-1382-7360
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри української літератури
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Осмилення життя і творчості українських письменників дедалі частіше стає предметом художньої творчості сучасних авторів. Існує вже чимало художніх творів, в яких оживають долі тих, хто залишив помітний слід в історії українського письменства. Художня реконструкція біографій українських письменників у жанрі повістей та романів, в яких постають змодельовані художні образи відомих осіб, визначаються своєю специфікою, де присутній домисел і навіть навмисна містифікація образу головних героїв.

У статті проаналізовано дебютний роман української письменниці, поетки, журналістки О. І. Саліпи «Оля» через призму бачення непростих стосунків головних героїнь твору – письменниці Ольги Кобилянської та її найближчої подруги впродовж усього життя – художниці Августи Кохановської. Саме ці персоналії виступають на сторінках твору у складних стосунках із українським письменником Осипом Маковеем. Ольга Саліпа пропонує свою вигадану таємничу історію, коли на шляху до особистого щастя письменниці стає її найближча подруга з часів дитинства Августи Кохановська. Таємні зустрічі художниці з письменником стають поштовхом, на думку авторки роману, до зародження пристрасних почуттів. Письменниця пропонує свою вигадану історію розвитку стосунків молодих людей.

Текст роману, події якого відбуваються у Яворові, Чернівцях, Львові, Кимполунгу, Торуні та Відні, охоплює хронологічний часовий проміжок 1876–1941 років.

У романі Ольги Саліпи емоційно-підсилювальну функцію виконують образні характеристики героїнь та особлива насиченість тексту афористичними висловлюваннями самої Ольги Кобилянської, її матері та інших героїв твору.

Встановлено, що роман Ольги Саліпи «Оля» є художнім вимислом письменниці, адже історично не встановлено того факту, що Августи Кохановська та Осип Маковей зустрічалися у Відні, що і стало поштовхом, на думку авторки твору, до появи позашлюбної доньки.

Ключові слова: образи-персоналії, автопортрет, афористичність, містифікація, роман-вимисел.

Understanding the life and work of Ukrainian writers is increasingly becoming the subject of artistic creativity of modern authors. There are already many works of art in which the lives of those who left a noticeable mark in the history of Ukrainian literature come to life. The artistic reconstruction of the biographies of Ukrainian writers in the genre of novels, in which simulated artistic images of famous people appear, are determined by their specificity, where there is conjecture and even deliberate mystification of the image of the main characters.

The article analyzes the debut novel of the Ukrainian writer, poet, and journalist O. I. Salipa "Olya" through the light of the difficult relationship between the main characters of the work – the writer Olga Kobylyanska and her closest friend throughout her life – the artist Augusta Kochanowska. These personalities play a significant role in the narrative, entangled